

הרב חיים ברובנדר דין ד' כוסות

מסכת פסחים דף צט ע"ב

משנה. ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך. אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי.

רש"י

ארבע כוסות - כנגד ארבעה לשוני גאולה האמורים בגלות מצרים והוצאתי אתכם והצלתי אתכם וגאלתי אתכם ולקחתי אתכם בפרשת וארא.

מסכת פסחים דף קח ע"א-ע"ב

ואמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות בארבעה כוסות הללו || שאף הן היו באותו הנס.

רש"י

ארבע כוסות - שלשה כנגד שלשה כוסות שנאמרו בפסוק זה וכוס פרעה בידי וגומר, ורביעי - ברכת המזון.

תלמוד ירושלמי מסכת פסחים פרק י' דף לז טור ב-ג / ה"א

מניין לארבעה כוסות רבי יוחנן בשם || רבי בנייה כנגד ארבע גאולות לכן אמור לבני ישראל אני יי והוצאתי אתכם וגוי ולקחתי אתכם לי לעם וגוי והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי רבי יהושע בן לוי אמר כנגד ארבע כוסות של פרעה וכוס פרעה בידי ואשחט אותם אל כוס פרעה ואתן את הכוס על יד פרעה ונתת כוס פרעה בידו וגוי רבי לוי אמר כנגד ארבע מלכיות ורבנן אמרי כנגד ארבעה כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להשקות את אומות העולם כי כה אמר יי אלהי ישראל אלי קח את כוס היין החימה וגוי כוס זהב בבל ביד יי כי כוס ביד יי ימטר על רשעים פחים אש וגפרית ורוח זלעפות מנת כוסם מהו מנת כוסם רבי אבון אמר דיפלי פוטירין כדיפלי פוטירין אחר המרחץ וכנגדן עתיד הקב"ה להשקות את ישר' ארבע כוסות של נחמות יי מנת חלקי וכוס דשנת בשמן ראשי כוסי רויה והדין כוס ישועות אשא תריין תמן תנינן המוציא יין כדי מזיגת הכוס.

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח הלכה י'

ואחר כך נוטל ידיו ומברך ברכת המזון על כוס שלישי ושותהו, ואחר כך מוזג כוס רביעי וגומר עליו את ההלל, ואומר עליו ברכת כ השיר והיא יהללך ה' כל מעשיך וכו', ומברך בורא פרי הגפן ואינו טועם אחר כך כלום כל הלילה חוץ מן המים, ויש לו למזוג כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול והוא ל מהודו לה' כי טוב עד על נהרות בבל, וכוס זה אינו מ חובה כמו ארבעה כוסות, ויש לו לגמור את ההלל בכל מקום שירצה אע"פ שאינו מקום סעודה.

השגת הראב"ד / ויש לו לגמור את ההלל בכל מקום שירצה אע"פ שאינו מקום סעודה. א"א אין הדעת מקבלת כן לפי שאין כאן שם לארבעה כוסות אם אינן במקום אחד.

הגהות מיימוניות (שם)

[כ] כרב יהודה ודלא כר' יוחנן דאמר נשמת כל חי וכן פסק רב אלפס ומסקנא דמילתא כרב יהודה בתרוייהו בברכת השיר ובהלל הגדול אמנם נהגו לומר זה וזה והתוס' פירשו דר' יוחנן מוסיף אדרב יהודה לומר נשמת כל חי אחר יהללך ולא יסיים ברכה של יהללך ויתחיל מיד נשמת שאם לא כן מברך בסוף יהללך ובסוף נשמת נמצא ברכה אחרונה לבטלה וכן היה נוהג ר' חיים כ"ץ ע"כ. וראב"י חולק ואומר דאין זו חתימה בשתים וחותרם בשתיהן אך גם הוא כתב שמיד אחר הלל המצרי יש לומר נשמת כל חי ואח"כ הלל הגדול ואע"כ דפליג בחתימה כדפרישית וכן רש"י כתב דמיד שיאמר הלל יאמר הלל הגדול ואח"כ יאמר נשמת. והא לך לשון ס"ה ומוזג כוס שלישי לברכת המזון והרביעי להלל ופירש"י ורבינו יוסף ט"ע שאם היה חולה או איסטניס וצריך לשתות ימוזג כוס חמישי ויאמר עליו הלל הגדול ואומר נשמת וישתבח עד מלך אל חי העולמים ורבינו חיים אבי אמי לא היה חותרם הלל בברכה כ"א בחתימה של ישתבח ושתי חתימות בענין אחד למה עכ"ל. לשון ראב"י ובסדר רב עמרם כתב שאם רצה למזוג כוס חמישי כגון שיש זקן או חולה שצריך לשתות לא יאמר הלל הגדול ונשמת על כוס רביעי אלא כוס רביעי ישתה אחר גמר הלל המצרי וחתימתו ועל כוס ה' אומר הלל הגדול וחותרם יהללך שכן אמרו חכמים חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון ו"א ה' רועי לא אחסר וכן אמר רב שלום גאון ארבעה כוסות חובה חמישי רשות שאם רצה אומר עליו הלל הגדול ושותהו וחותרם על הגפן ושוב לא ישתה כלל עד הבקר ונ"ל שאותו כוס שותה בין גדול ובין קטן וכן כוס שלישי ואין בו משום בין שלישי לרביעי לא ישתה ורב אלפס כתב דמיא מצי למישתי אי צחי וברוב ספרים כתוב אומר עליו הלל הגדול, ונ"ל שמה שאומר וחותרם יהללך שר"ל שיאמר אחריו נשמת כל חי וחותרם מלך מהולל ושמא נוהגים לומר אחר נשמת יהללך אחר ישתבח שמך וכו' שקשה לומר בחתימה אחת יאמר הלל המצרי והלל הגדול עכ"ל ראב"י. כתב בה"ג ואסור למיכל מידעם אחר מצה ולא למישתי לבר כסא דברכה וכסא דהלילא ואי בעי למישתי מיא שתי עכ"ל. וכן כתב רב אלפס מאן דצחי לית ליה רשות למישתי אלא מיא וכן רבינו המחבר כבעמוד וכתב שיכול למזוג כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול אם ירצה וכן יסד רבינו יוסף ט"ע בסידורו ככל דבריו וכן כתב רבינו שמחה. שוב מצאתי בתוס' ע"פ שמונת לשתות כל הלילה בין יין בין מים דלא קפיד תלמוד אלא שלא לאכול אחר מצה אבל אשתייה לא קפיד וכן כתב רש"י בסדר שלו ע"כ וכן פי' רשב"ם בפירושו להדיא שאין קפידא בשתייה וכן נראה מדהתירו כוס ה' שאינו חובה ונראה להתיר יין מכ"ש מים שהרי בלאו הכי שתי שני כוסות של יין אחר המצה כסא דברכת המזון וכסא דהלילא ועוד כוס שלישי דהלל הגדול אם רצה כדלעיל וכן מצאתי בשם ר"י ב"ר יהודה מפי ר"ג מ"ה שאינו אסור לשתות יין אלא בעודו יושב על השולחן משום דנראה כמוסיף על הכוסות וקשה אם כן היאך שרי למישתי בין הכוסות הללו בין [גי' לדי'] [א' לב' וגו'] ועוד מה שצריך לפרש טעמא בירושלמי משום שכרות תיפוק לי משום דנראה כמוסיף על הכוסות, ואדרבה בין כולם היה לאסור מטעם זה כדפי' אלא ודאי נראה דלהא לא חיישינן ועוד מדשרו להוסיף חמישי שאינו חובה, ע"כ: